

СТАТУТ У РЕГУЛЮВАННІ ТОВ І ТДВ – АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ ІМПЕРАТИВНОГО ТА ДИСПОЗИТИВНОГО

THE CHARTER IN THE REGULATION OF LLC AND ALC – CURRENT ISSUES OF CORRELATION OF IMPERATIVENESS AND DISCRETION

Сулима А.П., аспірант кафедри цивільного права

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Стаття присвячена аналізу законодавчого регулювання статуту товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю. Вказується, що встановлюючи на рівні Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» загальні імперативні вимоги щодо регулювання товариств законодавець одночасно віддав на розсуд учасників багато питань діяльності товариства, подекуди встановивши тільки загальні межі такого локального регулювання. Обраний при прийнятті Закону підхід, який вважається значним кроком від державного регулювання товариств в сторону диспозитивності, зберігся і при внесенні наступних змін до Закону. Водночас, як показують наступні зміни до Закону та практика правозастосування, попри рух до диспозитивності регулювання, відсутнє загальне розуміння меж даної диспозитивності і необхідності, в окремих випадках, її обмеження або взагалі імперативного регулювання окремих питань діяльності товариств. Констатується, що ефективне регулювання товариств можливе тільки за умови правильного та адекватного поєднання диспозитивного та імперативного регулювання.

В межах аналізу правозастосування піддається критичному аналізу практика Верховного Суду щодо можливості учасників, виходячи із диспозитивних засад регулювання, встановити у статуті товариства вимоги щодо кворуму загальних зборів товариства. Вказується на окремі вади позиції Верховного Суду щодо заборони учасникам втручатися у статуті товариства питання кворуму загальних зборів.

Автором висловлюються застереження щодо необхідності встановлення певних обмежень при розширенні диспозитивних можливостей учасників товариств щодо саморегулювання. Також, в контексті забезпечення оптимального співвідношення диспозитивного і імперативного регулювання товариств, висловлюється ряд пропозицій щодо можливих законодавчих змін у регулюванні товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю, зокрема пропонується: вдосконалити положення ч. 6 ст. 20 дозволивши передбачити у статуті обов'язок учасника проводити переговори і у випадку, якщо він бажає укласти договір дарування, міни тощо; у ст. 37 необхідно встановити межі диспозитивності при викладенні у статуті особливостей регулювання товариства з одним учасником; внести ряд уточнень до положень Закону, абсолютна диспозитивність у яких, як видається, є дещо спірною, а саме ч. 8 ст. 18, ч.ч. 3, 7, 12 ст. 24, ч. 4 ст. 25.

Ключові слова: статут, локальні корпоративні акти, диспозитивність, імперативність, юридична особа, корпорація, товариство з обмеженою відповідальністю.

The article is devoted to analyzing the legislative regulation of the charter of limited liability companies and additional liability companies. It is indicated that by establishing general imperative requirements for the regulation of companies at the level of the Law of Ukraine «On Limited and Additional Liability Companies», the legislator simultaneously left many issues of the company's activity to the discretion of the members, in some places establishing only the general limits of such local regulation. The approach chosen during the adoption of the Law, which is considered a significant step from the imperative state regulation of companies in the direction of discretion of members, was preserved during subsequent amendments to the Law. At the same time, as the following amendments to the Law and the practice of law enforcement show, despite the movement towards discretionary regulation, there is no general understanding of the limits of this discretionary power and the need, in certain cases, to limit it or, in general, to imperatively regulate certain issues of the companies' activities. It is stated that effective regulation of companies is possible only under the condition of correct and adequate combination of discretion of members and imperative regulation.

Within the framework of the analysis of law enforcement, the practice of the Supreme Court is subject to critical analysis regarding the possibility of members, based on the discretion as a principle of regulation, to establish requirements for the quorum of the company's general meetings in the company's charter. Some flaws in the position of the Supreme Court regarding the prohibition of members to regulate the issue of the quorum of general meetings in the company's charter are pointed out. The author expresses reservations about the need to establish certain restrictions when expanding the discretionary powers of the members of the company regarding self-regulation.

Also, in the context of ensuring the optimal ratio of members' discretion and imperative regulation of companies, a number of proposals are made regarding possible legislative changes in the regulation of limited liability companies and additional liability companies. In particular, it is proposed to improve the provisions of Part 6 of Art. 20, allowing to stipulate in the charter the obligation of the member to conduct negotiations in the event that he wishes to conclude a contract of donation, mine, etc.; in Art. 37, it is necessary to establish the limits of member's discretion when setting out in the statute the peculiarities of the regulation of a company with one member; to make a number of clarifications to the provisions of the Law, the absolute discretion nature of which, as it seems, is somewhat controversial, namely Part 8 of Art. 18, p.p. 3, 7, 12 of Art. 24, Part 4 of Art. 25.

Key words: charter, local corporate acts, discretion, imperativeness, legal entity, corporation, limited liability company.

Статут є основним локальним корпоративним актом будь-якого товариства з обмеженою відповідальністю чи товариства з додатковою відповідальністю (далі – товариства). Як зазначає О. Гончаренко, статут виступає як засіб саморегулювання внутрішньогосподарської діяльності корпорації, в якому визначені принципові аспекти діяльності. На основі статуту розробляються інші корпоративні акти [1, с. 38]. Якщо в тих же акціонерних товариствах важливе значення мають також багато інших локальних корпоративних актів, тому їх регулювання також може бути важливим «маркером» загального характеру регулювання, то для оцінки диспозитивності законодавчого регулювання товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю доцільно звертати увагу саме на регулювання щодо статуту (якщо мова саме про локальні корпоративні

акти, корпоративний договір варто розглядати окремо від останніх).

У Законі України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (далі – Закон) сьогодні окреслено численні випадки, коли учасники можуть вибрати з декількох запропонованих альтернатив, або вибрати (наприклад щодо строку) в межах диспозитивного положення запропонованого Законом, або взагалі повністю діяти на власний розсуд і самостійно встановити інші правила, а не ті, що запропоновані у Законі. Водночас із підходом законодавця щодо окреслення меж диспозитивності у відповідних випадках є ряд проблем. Наприклад, ч. 1 ст. 14 передбачає можливість визначення у статуті *альтернативного строку внесення вкладу* у зв'язку із створенням товариства. Як вказує А.В. Зеліско, такого

роду застереження є проявом диспозитивності регулювання діяльності ТОВ, що відображається у наявності можливості установлення на локальному рівні (у статуті) альтернативного порядку внесення вкладів засновниками. При цьому, потрібно враховувати, що формулювання «якщо інше не передбачено статутом» дозволяє припускати можливість не лише скорочення запропонованого у Законі строку, але і його збільшення. Жодних меж щодо зазначених строків законодавчо не визначено. Видається, що із позиції законодавчої техніки доцільним є окреслення меж можливих строків сплати вкладів до статутного капіталу, зокрема, максимально можливого строку. Видається, що така потреба зорієнтована як на охорону і захист прав та інтересів самого товариства як окремого суб'єкта правовідносин, так і кредиторів товариства [2, с. 86].

Негативним прикладом у цьому відношенні ми вважаємо положення ч. 8 ст. 18 Закону (Збільшення статутного капіталу за рахунок додаткових вкладів). Якщо частини 6, 7 ст. 18 встановлюють вимоги та обмеження щодо строків, то ч. 8 передбачає, що «статутом або одностайним рішенням загальних зборів учасників, в яких взяли участь всі учасники товариства, можуть встановлюватися *інші строки* для внесення додаткових вкладів, може встановлюватися можливість учасників вносити додаткові вклади без дотримання пропорцій їхніх часток у статутному капіталі або право лише певних учасників чи лише третіх осіб вносити додаткові вклади, а також може бути виключений етап внесення додаткових вкладів лише тими учасниками товариства, які мають переважне право». У свою чергу ч. 1 ст. 15 передбачає, що при простроченні внесення вкладу додатковий строк, наданий для погашення заборгованості, встановлюється виконавчим органом товариства чи статутом товариства, *але не може перевищувати 30 днів*. Дане обмеження збалансовує необхідність певної стабільності та гнучкості регулювання. Відтак варто уваги є позиція А.В. Зеліско про те, що відносна диспозитивність (тобто встановлення певних меж щодо строків, якими обмежено можливість статутного регулювання – *прим. моя*) є більш конструктивною у регулюванні тих питань товариства, які пов'язані із формуванням статутного капіталу та його подальшою зміною, із вартістю власних активів товариства тощо. Майнові аспекти діяльності ТОВ, з огляду на універсальність його як конструкції для підприємництва, є важливими для якісної охорони та захисту прав та інтересів компанії і пов'язаних із нею осіб [2, с. 87]. Варто погодитися із вченою, оскільки відносна диспозитивність забезпечує у цій частині правову стабільність та передбачуваність для *усіх учасників* товариства.

Відповідно до ч. 6 ст. 20 Закону, статутом товариства може встановлюватися інший *порядок реалізації переважного права* учасників товариства, розподілу відчужуваної частки (частини частки) між іншими учасниками товариства, відмови від реалізації переважного права учасників товариства. Статутом може встановлюватися, що учасники товариства не мають переважного права. Статутом також може бути передбачений обов'язок учасника товариства, який має намір продати частку (частину частки) третій особі, провести спершу переговори щодо її продажу з іншими учасниками товариства. Відповідні положення можуть бути внесені до статуту, змінені або виключені з нього одностайним рішенням загальних зборів учасників, у яких взяли участь всі учасники товариства. Таким чином дана норма дозволяє передбачити у статуті гнучкий порядок переговорів між відповідним учасником та іншими учасниками товариства або деталізації порядку повідомлення учасником товариства про намір продати свою частку. Водночас положення ст. 20 піддаються і критиці, оскільки, як вказується, вони дозволяють нівелювати переважне право учасника [3]. Проте очевидно, що такою і була інтенція законодавця, який вирішив перекласти від-

повідальність на самих учасників товариства. Іншим проблемним аспектом як ч. 1 ст. 20, так і ч. 6 ст. 20 є формулювання щодо саме «продажу» частки. Відтак, якщо учасник бажає передати у власність іншої особи свою частку в обхід переважного права, достатньо для цього укласти будь-який інший договір, крім договору купівлі-продажу (наприклад, договір міни або дарування) [3]. Вказується, що визначений у ст. 20 Закону про ТОВ порядок переходу частки від учасника товариства до інших учасників не встановлює дієвого механізму, який заважав би учаснику, що продає частку на користь третьої особи, обійти переважне право. Як і раніше, переважне право є переважним, якщо сторони добросовісні і не мають наміру приховати договір купівлі-продажу під безоплатним відчуженням частки [4, с. 165]. На цю проблему звертає увагу багато дослідників, так М.О. Суханов для вирішення наведених проблем пропонує доопрацювання положень щодо видів договорів про відчуження частки (її частини) у статутному капіталі ТОВ шляхом вказівки на можливість віднесення до таких договорів договору купівлі-продажу, міни та дарування; уточнення порядку реалізації переважного права учасника на придбання частки (частини частки) іншого учасника товариства, що продається третій особі шляхом укладання договору міни [5, с. 212]. Дійсно, Законом не охоплюються всі інструменти, які можуть опосередковувати перехід частки від учасника. Як видається, дана проблема може бути вирішена через дозвіл врегулювати це питання у статуті. До внесення відповідних змін це може бути частково вирішено тільки завчасним укладенням корпоративного договору, адже у ч. 1 ст. 7 Закону йдеться загалом про реалізацію учасником своїх права та повноваження певним чином або утримання від їх реалізації.

Абсолютно неприйнятними з точки зору співвідношення абсолютної та відносної диспозитивності видається цілий ряд положень ст. 24 Закону щодо виходу учасника з товариства. Так, ч. 3 встановлює, що рішення щодо надання згоди на вихід учасника з товариства може бути прийнято протягом одного місяця з дня подання учасником заяви, *якщо інший строк* не передбачений статутом. При цьому в іншому випадку ч. 4 ст. 24 обмеження встановлює: «якщо для виходу учасника необхідна згода інших учасників товариства, він може вийти з товариства протягом одного *місяця* з дня надання такої згоди останнім учасником, *якщо менший строк* не визначений такою згодою». Про у подальшому у даній статті ми знову зустрічаємо абсолютну диспозитивність – згідно з ч. 7 «товариство зобов'язане протягом одного року з дня, коли воно дізналося чи мало дізнатися про вихід учасника, виплатити такому колишньому учаснику вартість його частки. Статутом товариства, що діє на момент виходу учасника, може встановлюватися *інший строк* для здійснення такої виплати». А, відповідно до ч. 12 ст. 24, статутом товариства можуть бути передбачені *інші строки*, порядок, розмір та спосіб проведення розрахунків з учасником, що виходить з товариства, а також порядок вибору суб'єкта оціночної діяльності. Наскільки диспозитивний підхід щодо визначення строків проведення виплат та здійснення розрахунків може поставити міноритарного учасника, що бажає вийти із товариства, у дуже вразливе становище.

На необхідність використання передбаченої ч. 12 ст. 24 можливості локальної корпоративної правотворчості (щодо іншого строку, порядку, розміру та способу проведення розрахунків з учасником) через внесення відповідних положень до статуту вказує вже наявна судово-практика щодо розрахунків з учасником, що виходить з товариства й справедливого визначення вартості частки. Зокрема і щодо неврахування експертних висновків, що надаються таким учасником [6]. А також щодо неправильного визначення рішення загальних зборів розмір частки, що підлягала виплаті у зв'язку із виходом з ТОВ [7].

Частина 4 ст. 25 в частині набуття товариством частки у власному статутному капіталі визначає, що у разі придбання частки (частини частки) учасника самим товариством без зменшення статутного капіталу товариства воно зобов'язане здійснити відчуження такої частки відплатно не пізніше ніж через один рік з дня придбання частки (частини частки), якщо інший строк не встановлено статутом товариства. Відповідне положення може бути внесене до статуту товариства, змінене або виключене з нього одноставним рішенням загальних зборів учасників, у яких взяли участь усі учасники товариства. Зазначимо, що формулюванням «якщо інший строк не встановлено статутом товариства» дану норму було доповнено згідно із Законом № 1667-IX від 15.07.2021. Тобто первинна редакція цього не передбачала. Водночас внесення даних змін підтверджує раніше наведену позицію А.В. Зеліско щодо руху законодавця саме до беззастережної диспозитивності у регулюванні ТОВ (яка, що важливо, була висловлена вченою ще до прийняття Закону № 1667-IX від 15.07.2021).

Відповідно до ч. 1 ст. 32, «загальні збори учасників скликаються виконавчим органом товариства. Статутом товариства може бути визначений інший орган, уповноважений на скликання загальних зборів учасників». Частина 3 ст. 32 передбачає, що «виконавчий орган товариства зобов'язаний повідомити учасників товариства не менше ніж за 30 днів до запланованої дати проведення загальних зборів учасників, якщо інший строк не встановлений статутом товариства». При цьому «повідомлення, передбачене частиною третьою цієї статті, надсилається поштовим відправленням з описом вкладення. Статутом товариства може бути встановлений інший спосіб повідомлення» (ч. 4 ст. 32). Відповідно якщо у статуті продубльовано положення Закону щодо повідомлення, то, при повідомленні (цінним листом з описом вкладення) про проведення загальних зборів та відсутності у відповідному листі проекту запропонованих змін до статуту судами вказується на порушення порядку скликання та проведення загальних зборів [8]. Загалом необхідність визначення оптимального порядку повідомлення не втрачає актуальності, про що свідчать десятки справ щодо неналежного повідомлення, що розглядають Верховним Судом щорічно, зокрема і після прийняття Закону.

Варто також зважати, що у постанові КГС ВС від 27.03.2018 у справі №904/6983/17 [9] (аналогічна позиція у справах №№ 910/4476/18, 9048/6965/17, 906/592/17, 910/4476/18) зазначено, що обраний особою, що скликає загальні збори учасників товариства, спосіб повідомлення про їх проведення повинен забезпечити реальне персональне повідомлення учасника і не бути лише формальним направленням такого повідомлення [10]. Дана позиція, як видається, поширюватиметься і на ті альтернативні способи повідомлення учасників, які можуть бути визначені у статуті.

Частина 9 ст. 32 передбачає, що «виконавчий орган товариства зобов'язаний повідомити учасників товариства про внесення змін до порядку денного не менше ніж за 10 днів до запланованої дати загальних зборів учасників, якщо інший строк не встановлений статутом товариства, відповідно до частини четвертої цієї статті». Як ми бачимо, тут Закон не обмежує диспозитивні можливості щодо встановлення строку повідомлення про проведення загальних зборів або способу такого повідомлення, що також свідчить на користь того, що законодавче регулювання ТОВ рухається в напрямку беззастережної диспозитивності.

Згідно з ч. 4 ст. 33 «на загальних зборах учасників ведеться протокол, у якому фіксуються перебіг загальних зборів учасників та прийняті рішення. Протокол підписує голова загальних зборів учасників або інша уповноважена зборами особа з числа учасників товариства або їх представників, якщо інше не передбачено статутом товари-

ства. Протокол, що містить відомості про рішення про зміну керівника товариства, у разі якщо для прийняття такого рішення достатньо голосів не більше 10 осіб, підписується учасниками (їх представниками), які голосували за таке рішення та кількості голосів яких достатньо для прийняття рішення, якщо інше не передбачено статутом товариства. Кожен учасник товариства, який взяв участь у загальних зборах учасників, може підписати протокол». Дана частина була викладена у наведеній редакції відповідно до Закону № 2255-IX від 12.05.2022 й метою відповідних змін щодо необхідності підписів учасників товариства був захист ТОВ від рейдерства. Водночас додалась можливість визначити у статуті додаткові способи засвідчення рішення загальних зборів – наприклад необхідність підписів усіх присутніх на загальних зборах, зокрема і осіб, які голосували проти відповідних рішень.

Окремо зазначимо, що видається дивною відсутність посилання на можливість встановлення особливого регулювання в статуті у ст. 37 Закону, яка регулює особливості проведення загальних зборів учасників *товариством, що має одного учасника*. На думку Д.А. Цветова, «ТОВ з одним учасником повинні мати ще більш суттєві особливості управління, яких наразі на передбачає чинне законодавство. На практиці ці прогалини намагаються заповнити положеннями, передбаченими у статуті. Але вбачається, що у законодавстві повинні бути встановлені певні межі того, що може регулюватися засновницькими документами» [11, с. 199].

Статут є важливим регулятором також у випадку необхідності створення у товариствах наглядової ради. Так, згідно з ч. 3 ст. 38, статутом визначається «*порядок діяльності наглядової ради, її компетенція, кількість членів і порядок їх обрання*, у тому числі незалежних членів наглядової ради, *розмір винагороди членів наглядової ради*, а також *порядок обрання та припинення їхніх повноважень*». Частина 2 ст. 38 передбачає, що «наглядова рада в межах компетенції, визначеної статутом товариства, контролює та регулює діяльність виконавчого органу товариства. Зокрема, до компетенції наглядової ради може бути віднесено обрання одноосібного виконавчого органу товариства або членів колегіального виконавчого органу товариства (всіх чи окремо одного або декількох з них), зупинення та припинення їхніх повноважень, встановлення розміру винагороди членам виконавчого органу товариства». Вказується, що це дозволить оперативніше змінювати виконавчий орган за необхідності. Крім того, до компетенції наглядової ради товариства може бути віднесено встановлення розміру винагороди членам виконавчого органу, що дозволить ще ретельніше контролювати їх діяльність та забезпечити можливість оперативного реагування на успіхи та провали діяльності виконавчого органу [12].

Варто звернути увагу і на окремі положення Закону, що стосуються значних правочинів та правочинів, щодо вчинення яких є заінтересованість. Відповідно до ч. 1 ст. 44 «законом або статутом товариства може встановлюватися особливий порядок надання згоди уповноваженими на те органами товариства на вчинення певних правочинів залежно від вартості предмета правочину чи інших критеріїв (*значні правочини*)». Таким чином зміни до статуту дозволяють забезпечити максимальну індивідуалізацію положень щодо значних правочинів. «Це можуть бути правочини на будь-яку суму якщо, наприклад, це кредитний правочин, чи застава, іпотека, гарантія і т.і. Тобто, статутом ТОВ можна визначити сутність правочину, яка визначатиме такі правочини як «значні» незалежно від вартості (навіть правочин на 10 грн). Найчастіше в нашій практиці ми визначаємо значними правочинами всі правочини, які не пов'язані з поточною діяльністю компанії. Наприклад – придбання/продаж нерухомого майна, купівля/продаж цінних паперів та корпоративних прав,

позики, тощо. Також можуть бути вартісні обмеження при досягненні яких правочин вважається «значним» незалежно від його предмету. Звісно можна поєднувати обмеження щодо предмету правочину та вартості правочину» [13].

Згідно з частиною 2 ст. 44 «рішення про надання згоди на вчинення правочину, якщо вартість майна, робіт або послуг, що є предметом такого правочину, перевищує 50 відсотків вартості чистих активів товариства відповідно до останньої затвердженої фінансової звітності, приймаються виключно загальними зборами учасників, якщо інше не передбачено статутом товариства». Тут також зауважимо, що формулюванням «якщо інше не передбачено статутом товариства» дане положення було доповнено відповідно до Закону № 159-IX від 03.10.2019 і дана зміна дозволяє віднести дане рішення і до компетенції, наприклад, виконавчого органу або ж, у разі утворення, наглядової ради товариства. Перед внесенням даних змін, згідно із ч. 3 ст. 44, можна було визначити тільки інший окрім загальних зборів орган, що приймав рішення про надання згоди на вчинення інших значних правочинів, крім зазначених у ч. 2 ст. 44. На практиці це змушувало вдаватися до запозичення механізму надання попередньої згоди на вчинення значних правочинів, який передбачений законодавством тільки для АТ [13]. Відтак зміни до ч. 2 ст. 44 додатково розширили диспозитивні можливості учасників. Одночасно, на нашу думку, учасникам товариств в цілому варто звертати увагу на передбачені у статтях 106, 107 нового Закону України «Про акціонерні товариства» № 2465-IX від 27.07.2022 положення щодо вчинення значних правочинів та правочинів, щодо яких є заінтересованість з метою запозичення окремих механізмів для вирішення практичних проблем товариства.

Відповідно до ч. 2 ст. 45, «статутом товариства може бути визначений порядок надання згоди на вчинення правочинів, щодо яких є заінтересованість. Відповідні положення можуть бути внесені до статуту, змінені або виключені з нього одностайним рішенням загальних зборів учасників, у яких взяли участь всі учасники товариства». Відтак у ч. 1 ст. 45 надається перелік осіб, вчинення правочинів з якими вважається правочинном із заінтересованістю, при цьому у п. 4 ч. 1 ст. 45 вказується, що це може бути правочин і з «іншою особою, визначеною статутом товариства». Важливо, що ч. 3 ст. 45 містить застереження: «якщо учасники товариства не дійшли згоди про встановлення у статуті порядку погодження щодо правочинів із заінтересованістю, правила цієї статті не застосовуються».

Щодо наведених положень практиками вказується, що «загалом, запровадження поняття значного правочину та правочину із заінтересованістю є неабияким проривом у питанні захисту прав власників компанії, особливо міноритарних. Найчастіше належне надання згоди на вчинення значного правочину або правочину із заінтересованістю коштує значно менше, ніж наслідки порушення порядку надання згоди на їх вчинення» [14]. Дійсно, у чіткому визначенні порядку надання згоди на вчинення значних правочинів чи правочинів із заінтересованістю повинні бути зацікавлені, перш за все, міноритарні учасники ТОВ. Хоча, на нашу думку, усі учасники товариства повинні бути зацікавлені у використанні диспозитивних можливостей Закону про ТОВ у цій частині. Зацікавлені у тому, щоб порядок погодження відповідних правочинів був визначений превентивно (до будь-якого виникнення можливих спірних ситуацій), був максимально деталізованим й спрямованим на забезпечення захищеності усіх учасників товариства.

Останнім проблемним моментом на який варто звернути увагу є питання можливості встановлення у статуті товариства кворуму загальних зборів. Так, ч. 1 ст. 34 передбачено, що «рішення загальних зборів учасників прийма-

ються відкритим голосуванням, якщо інше не передбачено статутом товариства». Згідно з ч. 5 ст. 34 «статутом товариства може встановлюватися інша кількість голосів учасників товариства (але не менше, ніж більшість голосів), необхідна для прийняття рішень з питань порядку денного загальних зборів учасників, крім рішень, які відповідно до цього Закону приймаються одностайно. Відповідні положення можуть бути внесені до статуту, змінені або виключені з нього одностайним рішенням загальних зборів учасників, у яких взяли участь всі учасники товариства». Щодо положень ст. 34 на сьогодні сформована доволі дискусійна практика Верховного Суду. Так, у постанові від 10 листопада 2021 року у справі № 910/11992/20 Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду вказав: «якщо раніше, за загальним правилом, рішення зборів за загальним правилом приймалися більшістю учасників товариства за умови присутності необхідної кількості учасників, щоб загальні збори вважались повноважними, то за чинним законодавством рішення приймаються простою більшістю учасників товариства (якщо законом чи статутом не передбачено інше), незалежно від кількості присутніх». При цьому *та обставина, що Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» не містить прямої (буквальної) заборони встановлювати відсоток голосів учасників, за умови присутності яких загальні збори учасників вважаються повноважними, не означає, що статут товариства, що містить положення про кворум, не суперечить закону. Така заборона впливає як із змісту статті 34 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», яка пов'язує факт прийняття рішень загальними зборами учасників лише з наявністю необхідної кількості голосів учасників, що підтримали таке рішення, і передбачає можливість встановлювати у статуті товариства лише іншу кількість голосів, тим самим імперативно забороняє інше, так з мети законодавчих змін (виключення поняття кворуму та можливості встановлення кількості голосів учасників для кворуму) - надання більших гарантій реалізації корпоративних прав учасників в управлінні товариством та прийняття ними рішень, запобігання та унеможливлення зловживання правом не брати участь у зборах, що призводить до блокування прийняття рішень більшістю» [15]. Відтак Верховний Суд відхилив посилання скаргника на ч. 6 ст. 11 Закону, згідно з якою статут товариства може містити інші відомості, що не суперечать закону.*

У постанові від 24 травня 2022 року у справі № 922/1659/21 Верховний Суд зазначив, що «на теперішній час сформувалась стала та послідовна судова практика Верховного Суду у спорах про визнання недійсними рішень загальних зборів товариства прийнятих за умов наявності у статуті товариства положень щодо кворуму після прийняття Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», зокрема у справах № 910/10275/20, № 910/11992/20, № 922/3010/18, № 922/2200/19, № 904/1112/20, № 922/1122/21 тощо. Такі висновки є чіткими, зрозумілими, послідовними та сприяють однозначному застосуванню зазначених норм матеріального права» [16].

Розуміючи тут позицію Верховного Суду (щодо необхідності запобігати зловживанням осіб у вигляді неучасті у загальних зборах) зауважимо, що, на нашу думку, наведена та інші аналогічні позиції Верховного Суду базуються скоріше на спробі «глуздити інтенції законодавця», а не аналізі положень Закону. Адже, наприклад, Верховний Суд міг прийняти абсолютно протилежне рішення відштовхуючись від того, що метою прийняття Закону було запровадження ширших можливостей учасників товариства в частині диспозитивного регулювання відносин між учасниками, зокрема це могло стосуватися й можливості встановлення кворуму.

Висновки. Приймаючи окремих Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» законодавець намагався доволі детально врегулювати відносини у товариствах, водночас дозволяючи саморегулювання у випадках, коли законодавче регулювання є недостатньо гнучким і доцільніше дозволити суб'єктам самостійно врегулювати відповідну сферу у найзручніший для себе спосіб. Проте постійні зміни до Закону, які розширюють межі диспозитивності, свідчать про те, що законодавець намагається вирішувати практичні проблеми, що виникають у діяльності товариств, шляхом поширення диспозитивного регулювання і надання учасникам нових можливостей в частині саморегулювання. Такий підхід не завжди ж доцільним і містить ризики в частині захисту прав та інтересів окремих учасників. Відтак, розширюючи диспозитивні можливості учасників товариств щодо регулювання окремих питань в статуті, доцільно встановлювати межі відповідного саморегулювання (наприклад, встановлювати верхню та нижню межі строків тощо).

Також, в контексті забезпечення оптимального співвідношення диспозитивного і імперативного регулювання товариств, варто звернути увагу на наступне:

– доцільно вдосконалити положення ч. 6 ст. 20 дозволивши передбачити у статуті обов'язок учасника проводити переговори і у випадку, якщо він бажає укласти договір дарування, міни чи вчинити будь-який інший правочин, що опосередковує перехід його частки третій особі;

– у ст. 37 необхідно встановити межі диспозитивності при викладенні у статуті особливостей регулювання товариства з одним учасником;

– потребують змін ряд положень Закону, абсолютна диспозитивність у яких, як видається, є дещо спірною: ч. 8 ст. 18; ч.ч. 3, 7, 12 ст. 24; ч. 4 ст. 25;

– на підставі трактування норм ст. 34 Закону за останні декілька років сформувалася практика Верховного Суду згідно із якою заборона встановлювати у статуті положення про кворум впливає із змісту ст. 34 та мети законодавчих змін при прийнятті Закону.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко О. Статут господарського товариства як засіб саморегулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 10. С. 37–42.
2. Зеліско А.В. Диспозитивність правового регулювання ТОВ за законодавством України. *Учасники цивільних відносин: новації рекодифікації цивільного (приватного) права України* : матеріали XIX наук.-практ. конф., присвяч. 99-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В. П. Маслова, 12 березня 2021 р. Харків : Право, 2021. С. 85–87.
3. Гарагонич О. 10 пасток Закону про ТОВ. *Юридичний інтернет-ресурс ЛІГА*. URL: <https://blog.liga.net/user/ogaragonych/article/30270> (дата звернення: 11.02.2023).
4. Шемета Т.М. Переважне право учасника товариства на придбання частки іншого учасника. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 1. С. 163–167.
5. Суханов М.О. Переважні права учасника товариства з обмеженою відповідальністю: окремі аспекти їх реалізації та захисту. *Knowledge, Education, Law, Management*. № 8 (36). VOL 2. 2020. С. 209–214. URL: <http://kelmczasopisma.com/ua/viewpdf/3889> (дата звернення: 11.02.2023).
6. Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду. Постанова Іменем України від 09 вересня 2021 року. Справа № 920/831/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99612675> (дата звернення: 11.02.2023).
7. Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду. Постанова Іменем України від 21 вересня 2022 року. Справа № 916/1724/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106774316> (дата звернення: 11.02.2023).
8. Господарський суд Кіровоградської області. Рішення Іменем України від 14 вересня 2022 року. Справа № 912/363/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106379666> (дата звернення: 11.02.2023).
9. Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду. Постанова іменем України від 27 березня 2018 року. Справа № 904/6983/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73160525> (дата звернення: 11.02.2023).
10. Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду. Постанова іменем України від 05 жовтня 2021 року. Справа № 911/2352/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100178901> (дата звернення: 11.02.2023).
11. Цветов Д.А. Товариство з обмеженою відповідальністю з одним учасником: особливості правового статусу. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 4. С. 196–200.
12. Наглядова рада ТОВ: аналіз законодавства. Матеріал аналітичного електронного видання «ЮРИСТ&ЗАКОН» № 12 від 05.04.2018. URL: https://juriliga.ligazakon.net/analitics/169492_naglyadova-rada-tov--analz-zakonodavstva (дата звернення: 11.02.2023).
13. Значні правочини у ТОВ. *Saad Legal*. URL: https://www.saad.legal/zakon_tov_2/ (дата звернення: 11.02.2023).
14. Значні правочини та правочини із заінтересованістю. *Saad Legal*. URL: <https://www.saad.legal/bigdeallc/> (дата звернення: 11.02.2023).
15. Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду. Постанова іменем України від 10 листопада 2021 року. Справа № 910/11992/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101472930> (дата звернення: 11.02.2023).
16. Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду. Постанова іменем України від 24 травня 2022 року. Справа № 922/1659/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104516491> (дата звернення: 11.02.2023).